

FORRÁSKÖZLEMÉNYEK

IOAN-AUREL POP – ALEXANDRU SIMON

FORRÁSOK A KENYÉRMEZEI CSATA (1479) ELŐZMÉNYEIRŐL ÉS KÖVETKEZMÉNYÉRŐL

Mátyás király hadvezéreinek a havasalföldi és a török sereg felett aratott kenyérmezei (Câmpul Pâinii, Brottfeld) 1479. október 13-i győzelmének híre tíz napon belül eljutott a budai udvarba. Két hét múlva a hírek hivatalos csatornákon át már Velencéig jutottak. Mátyás igyekezett terjeszteni a váratlan győzelem hírét, ami Jajca 1463. évi elfoglalása óta a legnagyobb török-ellenes győzelmének számított. Ez újabb alkalmat biztosított neki, hogy elégtételt vegyen Bécsen és Velencén régi sérelmeiért. Először is utasítására a Velencébe küldött követ a Magyarországot ért támadás kiváltó okaként azt nevezte meg, hogy Mátyás visszautasította a II. Mehmed (Mohamed) szultánnak az országra nézve rendkívül előnyös békeajánlatát, amíg ezzel szemben Velence és Isztambul az év elején nagy nehézségek árán békét kötött. Majd pedig az európai hatalmi központokban Mátyás követi megvádolták a köztársaságot és a német-római császárt, hogy Magyarország ellen uszították a szultánt. Nem ez volt az első eset, s nem is az utolsó, amikor ilyen vádakot fogalmazott meg, noha ő maga a velencei és Habsburg területeket fosztogató török portyázókat engedett át országán. Egyébként nehéz is lett volna elhinni, hogy Ali szendrői bég és IV. Basarab havasalföldi fejedelem II. Mehmed szultán beleegyezése nélkül támadta volna meg Magyarországot. Akárhogy is, mivel a szinte napi gyakoriságú Velencéből frott milánói jelentések közül csupán egyetlen említi az ütközetet, az okokat máshol kell keresnünk.¹

[...] Ceterum. Benche questa Signoria [Velence] senta da molti lochi, ch'el prefato Re d'Ungheria [Corvin Mátyás] se/ adirizi con lo exercito verso el Friulo, tamen hogi, a hore XX, dicta Signoria,

---

¹ Általánosságban: Archivio di Stato di Milano, Milan (ASM), Archivio Ducale Sforzesco / Archivio Visconteo Sforzesco (A.D.S.), Potenze Estere, Venezia, cart. 369, 1479 Agosto-Dicembre, fasc. 4, Novembre, 1479. november 8. Ez az október közepén lezajlott csata földrajzi tévedéseket tartalmazó egyetlen említése a velencei jelentésekben.) *Nicolae Iorga*: Notes et extraits pour servir à l'histoire des croisades au XVe siècle. IV. köt. 1453–1476. Bukarest, 1915. №. 73. 53–54. o.; *Szakály Ferenc – Fodor Pál*: A kenyérmezei csata (1479. október 13.). *Hadtörténelmi Közlemények*, 111. (1998.) 3–4. 309–350. o. (Utánközlései: Fegyvert és vitézt... A magyar történelem nagy csatái. Szerk. *Hermann Róbert*. Budapest, 2003. 61–80.o. és *Rex invictissimus*. Szerk. *Veszprémy László*. Budapest, 2008. 65–94. o.); *Alexandru Simon*: Lumea lui Djem. Suceava, Buda și Istanbul în anii 1480. *Anuarul Institutului de Istorie George Barițiu* (Cluj-Napoca), XLVIII. (2005.) 11–43. o. (Itt 20–24. o.). Az 1479. év eseményeiről szóló (és főleg Milánó és Velence levéltáraiból származó) mára már ismert kiadott forrásokat lásd: *Nagy Iván – Nyáry Albert*: Magyar diplomáciai emlékek Mátyás király korából 1458–1490. (Monumenta Hungariae Historica, IV, 1–4.), II. [1466–1480.] Budapest, 1877.) (A továbbiakban: MDE.) №. 262–272., 387–407. o. (1479. márciustól decemberig; különösen: №. 267., 394–395. o.; №. 270., 398–404. o.; Mátyás október 22-i levele IV. Sixtus pápának a csatáról, illetve Velence november 5-i válasza Mátyásnak a csatát taglaló, a veronai Gabriele Rangoni egri püspök által kézbesített levelére). Éppen ellenkezőleg, nem zárhatjuk ki a lehetőségét, hogy a csatáról szóló jelentések fennmaradtak Milánó levéltáraiban, talán éppen a római iratok között. Lásd továbbá: *Papp Sándor*: Ștefan cel Mare, Mátyás király és az Oszmán Birodalom. *Hadtörténelmi Közlemények*, 121. (2008.) 2. sz. 303–325. o. (A szerző nyelvi okokból nem használhatta. – A szerk.)

secundo/ ho inteso, ha ricevuto una littera dal prelibato Re, de di XXIII del passato [október 23-a], per la quale/ sua Maiesta gli significa como le gienti sue quale erano verso la Bossina hanno/ datto un grandissimo conflictio ad quelli Turchi, quali erano venuti ad invadere/ el paese suo. Et che in esso conflictio sono stati tagliati in pezi circa quarantamillia/ Turchi, che seranno pur uno terzo non sera piccola cosa. Io me ingignaro de/ havere lo exemplo de dicta lettera, et havuto lo mandaro alle Sublimita Vestre.²

Mátyás maga is tudatában volt annak, hogy a győzelem aligha lesz megismételhető, ezért kívánt – ideiglenesen – megegyezni Mehmeddel, miközben Magyarország déli védelmi vonalainak újjászervezése is felgyorsult. A végvári csapatok összehangolatlansága nagyban veszélyeztette a hadi terveket 1467-ban vagy 1476-ban, s korábban lehetővé tette a Nagyvárad elleni 1474-es török támadást. Csak 1479 októberében sikerült csodával határos módon, az utolsó pillanatban győzedelmeskedni a törökök felett. Az újjászervezés lehetővé tette a török elleni védekezés megszilárdulását, de nem tudta megszüntetni az összehangolatlanságot, ami jelentős mértékben hozzájárult II. Bajezid szultán 1484-as győzelmeihez. Valójában a probléma sokkal inkább a királyság szívében, mint annak határterületein gyökerezett. Ez 1479-ben is világossá vált, amikor – akárcsak 1484-ben – az észak-nyugatra eső szomszédos területek voltak Mátyás terveinek célpontjai. Velence magyarországi képviselői 1479 májusában számoltak be először az Erdélyt fosztogató török portyázókról, majd Mátyás is segítségért folyamodott hozzájuk. A Magyarországot három oldalról fenyegető támadás, Erdély feldúlása, valamint a csillagok kedvezőtlen állása az uralkodót egyaránt arra készítette, hogy befejezze a II. Ulászlóval, Csehország „társ-uralkodójával”, és brandenburgi Albert Achillessel folytatott tárgyalásokat.

[...] Item der konig muß eylends wider gein Hungern reytten, dann die Turcken ziehen jm mit macht in das land an dreyen enden, und in drissigk jaren nye so starck und so grosse forcht und geschrey gewesen, dann die Turcken haben ob xx menschen auß Sibenpurgen in der nechsten karwochen vergann-gen hinweg gefurt und grosen schaden gethan [...]³

Ebben az összefüggésben a török támadások híre akár dezinformációnak is tekinthető lenne. Ám a Velence és Magyarország közti (horvát–dalmát határok menti konfliktusok miatti) ellenséges viszony, valamint a velencei diplomaták tapasztalata ellentmond ennek az egyébként magától értődő politikai lehetőségnek.⁴

---

² [Lodovico il Moro Sforza és Bianca Maria Sforza] (Velence, 1479. november 8.; részletek a nagy diplomáciai tapasztalattal rendelkező Leonardo Bottának a milánói hercegi udvar számára küldött jelentéséből).

³ Részlet a brandenburgi Albert Achilles követei által Budáról küldött, 1479. május 26-i jelentés függelékéből.

⁴ ASM, A.D.S., Potenze estere, Venezia, cart. 368, 1479 Gennaio-Luglio, fasc. 3, Marzo, fasc. 5 (március 9., május 11. és 21. Az idézett jelentések szerzőjével, a „keleti politikában” különösen jártas Leonardo Bottával kapcsolatban lásd még: *Alexandru Simon*: Anti-Ottoman Warfare and Crusader Propaganda in 1474: New Evidences from the Archives of Milan. *Revue Roumaine d'Histoire*, XLVI. (2007.), nr. 1–4. 25–39. o.); *Urkundliche Nachträge zur Österreichisch-Deutschen Geschichte im Zeitalter Kaiser Friedrich III.* (Fontes Rerum Austriacarum, II, 46). Szerk.: *Adolf Bachmann*. Wien, 1892. №. 439. 452–453. o. (1479. május 26.; az eredeti példány: Staatsarchiv Nürnberg, Fürstentum Brandenburg-Ansbach, Herrschaftliche Bücher, reg. 49, f. 241^r).

Az események háttéréről: Gustav Gündisch: Siebenbürgen in der Türkenabwehr 1396–1526. *Revue Roumaine d'Histoire*, XIII. (1974.) nr. 3. 434–437. o.; *Jászay Mágda*: Contrastes et diplomatie dans les rapports de Matthias Ier Corvin et la République de Venise. *Acta Historica Academiae Scientiarum Hungaricae*, XXXV. (1989.) 1–4. sz. 23–26. o.; *Pálffy Géza*: The Origins and Development of the Border Defence System against the Ottoman Empire in Hungary (up to the Early Eighteenth Century). In: *Ottomans,*

A támadás híre eljutott a Sforza udvarba is. A Sforzák haragban voltak Mátyással, mert az támogatta Aragóniai Ferdinándot, aki Frederico nevű fiát Milánó hercegévé kívánta emelni. Valójában Velence és Milánó nagyobb figyelmet fordított a török betörésekre, mint az októberi csatára, egyébként is Magyarországon különösen Velencét, a velencei–török békét tették felelőssé a portyázások miatt.

[...] Qua e venuto novella certa de Ungaria como li Turchi hanno transcorso in Transilvania, provincia del dicto re de Ungaria, et hanno facto grandissima preda et menato grandissimo numero de anime, in modo che, secondo che scrive lo ambaxiatore de questa Signoria [Velence], per quanto ho inteso, de bono loco el dicto re desidera che questa pace italica [nevezetesen Milánó, Velence és Nápoly között] omnino se face et versa altre parole de altra sorte che non le ha facto per el passato.⁵

[...] Preterea novamente questa Signoria ha havuto lettere de Ungaria per lequale el suo ambaxiatore le scrive che li Turchi che corseno et invaseno a di passati la Transilvania fecero uno dam-no inextimabile de numero grandissimo de anime captivate, bes-tiami et incendii, et che tutta la Ungaria dice essere successo per la pace che Venetiani hanno facto col Turcho, in modo che esso ambaxiatore non ha ardire de uscire de casa pe dubio de non es-sere taliato ad pezi da quelli Ungari [...]

Ugyanezen forrás tanúsága szerint a törökök Ljubljana környékén, III. Frigyes örökös birtokain is támadásba lendültek, miközben a velenceiek még mindig Mátyás jóakarátát igyekeztek megvásárolni Dalmáciával kapcsolatban. Így az 1479-es támadások sértették a köztársaság érdekeit, nem úgy, mint Nagyvárad 1474-es felprédálása, ami Mátyást a törökök ellen fordította, akik a velencei Scutarit (ma Shkodë, Shkodra) ostromolták.⁶

Mindazonáltal úgy tűnik, hogy a támadásokról nem készültek részletesebb feljegyzések Erdélyben. A szász források csupán arra engednek következtetni, hogy a törökök viszonya a nemrég kinevezett vajdával, Báthori Istvánnal, és III. István moldvai fejedelemmel feszültebbé vált. Áprilisban, az első támadások idején (bár az üzenet nem tesz említést róluk), a brassói szászok levelet írtak III. Istvánnak, mint Erdély a sors keze által kijelölt védelmezőjének, miközben háromszor is utalnak a magyar Szent Koronához való hűségükre. Később, július elején III. István válaszolt a városnak, figyelmeztetve őket a Székelyföldet érő havasalföldi-török betörésre.

[...] És tájékoztatom Uraságtokat [a városi bírót és az esküdteket] a következőkről. Láthatja, hogy mindez megtörtént, a törökök és a havasalföldiek felprédálták urunk, a király [Mátyás] földjét, Székelyföldet [...] Ezért Uraságtok figyeltessen kémekkel, és ha Uraságtok úgy találja, hogy ezen ellenségek az Maguk irányába vagy a mi irányunkba távoznak, álljon készenlétben, és

---

Hungarians and Habsburgs in Central Europe: the Military Confines in the Era of Ottoman Conquest. Szerk.: *Fodor Pál, Dávid Géza*. Leiden, 2000. 42–45. o.; *Kubinyi András*: Matthias Rex. Budapest, 2008. 110–115. o.; *Alexandru Simon*: Provinz, Königreich und Kaiserreich: Siebenbürgen und das Osmanenreich zur Zeit der Schlacht von Baia. In: Die Sachsen und ihre Siebenbürgische Nachbarn. Studia in honorem Dr. Thomas Nägler. Szerk.: *Ioan Marian Țiplic, Konrad Gundisch*. Alba Iulia, 2009. 201–214. o.

⁵ Velence, 1479. május 11.

⁶ Velence, 1479. május 21.

hamarvást üzenjen nekünk, éjjel-nappal, hogy mi is készen állhassunk, és Uraságtokkal együtt kelhessünk harcra az ellenséggel [a város feladata Báthori figyelmeztetése is, hogy mindnyájan összefoghassanak a közös ellenféllel szemben].⁷

A portyázók betörése abban az esetben érthette el a Székelyföldet Brassó érintése nélkül, ha Moldván keresztül haladtak. Meglehet, hogy nem is történt fegyveres betörés (még ha a német és olasz források nem erre engednek következtetni), ám az üzenet jelentése egyértelmű. Ha István fejedelem kérését nem teljesítik Magyarországon, a veszteség felbecsülhetetlen lehet.⁸

Ősz elején hír érkezett a törökökről, akik „...hanno transcorso prima tutta la Valachia Magiore et Minore et deinde una grande parte del paese del re de Ungaria.” Szász környezetből nem maradtak ránk a katasztrófát tanúsító források. Úgy tűnik, hogy a „júliusi epizódtól” eltekintve Délkelet Erdélyt nem érintette semmilyen fegyveres betörés. Több mint valószínű, hogy a támadások célpontja tavasz óta Fogaras (a havasalföldi uralkodók hajdani birtoka) és Hátszeg (a Hunyadiak bölcsője) volt. Nehéz megmondani, vajon István átengedett-e (egy újabb) portyát a Székelyföld felé. A moldvai–török háború (1473–1486) alatt a Moldvát ért támadások közül egyet sem állítottak meg Vasluitól (Vászló) délre. 1479-ben – az 1475., 1476., vagy 1484. évektől eltérően – a moldvaiak nem segítettek a magyar királyságot. Lehetséges, hogy az István levelében vázolt veszély két hónapon belül valósággá vált. Mindenesetre ő és Báthori, aki a királyi sereget vezette 1476-ban, tisztában volt vele, hogy a győzelem nagymértékben múlik Erdély támogatásán. István semlegessége feltehetőleg csak ősszel vált bizonyossá. A magyarok és a havasalföldiek (ez esetben moldvaiak) által az ütközet előtt tartott tanácskozása, melyet követően (Unrest szerint) csak a magyarok vonultak harcba, az 1475-ös moldvai–magyar szerződés feszült légkörben zajló újratárgyalása, a Moldvát fenyegető havasalföldi–török veszedelem és István 1479 végi törökökhöz küldött követsége magyarázza e fejleményeket. Végül legalább is a Hátszegtől keletre fekvő Nagyszében szász városának csapatai jelen voltak Kenyérmezőn.⁹

---

⁷ Harló/Hárläu, <1479> július 9.

⁸ ASM, A.D.S., Potenze estere, Venezia, cart. 368, 1479 Gennaio-Luglio, fasc. 3, Marzo, fasc. 5 (március 9., május 11. és 21.); Direcția Județeană a Arhivelor Naționale-filiala Brașov, Brassó, Archiv der Stadt Kronstadt, Familiennachlässe, Stenner, I, №. 445 (<1479> július 9.; a levelet számos különböző keltezéssel kiadták, legutóbb 1481-es dátummal, ám abban az időben a két István Havasalföldön folytatott hadjáratot. In: Urkundenbuch zur Geschichte der Deutschen in Siebenbürgen, VII. 1474–1489. Szerk.: Konrad G. Gündisch. Bukarest, 1991. №. 4512., 329. o. (A továbbiakban: Ub.); A levelet és összefüggéseit illetően lásd: Alexandru Simon: Aux origines italiennes et valaques de la bataille de Vaslui. *Annuario del Istituto Romeno di Cultura e Ricerca Umanistica* (Venice), X–XI. (2008–2009.) 219–220. o.; Schnell, I, №. 28 (1479. április 26.; másolat: Magyar Országos Levéltár, Budapest (MOL), Diplomatikai Fényképgyűjtemény, 246 652; utoljára kiadva in Ub., VII, №. 4302., p. 210). A székelyeket és Erdélyt illetően ebben az összefüggésben talán érdemes felidézni, hogy Jan Długosz (Jan Długosii Senioris Canonici Cracoviensis Opera omnia. Kiad.: *Alexandr Przewdzicki*. XIV. (Historiae Polonicae libri XII, II.) Krakko, 1887. 603. o.) miként ábrázolta a helyi feszültségeket, és beszélt az Erdély által „hullatott könnyekről”, mikor világossá vált (1474), hogy a magyar–lengyel fegyverszünetet követően Erdély nem kerül IV. Kázmér fennhatósága alá. Mondanunk sem kell, hogy a Hunyadiak esküdt ellensége volt.

⁹ Például: ASM, A.D.S., Potenze estere, Venezia, cart. 369, fasc. 2, Settembre, №. (8 settembre); Ub., VII, nos. 4300–4320. 208–220. o. (1479. április–október); *Eudoxiu de Hurmuzaki*: Documente privitoare la istoria românilor, II-2, 1451–1510. Szerk.: Nicolae Densușianu. Bukarest, 1891. №. 233. 262. o.; *Thallóczy Lajos*: Frammenti relativi alla storia dei paesi situati all'Adria. (Különlenyomat: *Archeografo Triestino*, 3. sorozat, VII, 1.) Trieszt, 1913. 36–38. o. (1476. június–augusztus); *Antonio Bonfini*: *Rerum Ungaricarum Decades*.

1479 elején Belgrád és a királyi Bosznia vált a török támadások célpontjává. Velencének volt olyan információja, miszerint a szultán „...etiam prepara nova armata per mandarla nel Danubio.” Ez egy, a Duna torkolatánál történt támadásra utal. Azzal a pénzzel, melyet Velence Rómából biztosított a számára 1478 végén, István sürgősen megerősítette pozícióját Kiliában (Chilia) és Dnyeszterfehérvárott (Cetatea Albă), pontosan abban az időszakban, amikor a törökök minden bizonnyal Moldván keresztül Székelyföldre támadtak (június-július). A törökök és Velence között megkötött békét követően István a törökök lehetséges célpontjává vált (a törököktől való félelmében Velence felfüggesztette, de legalábbisnem vállalta a vele fenntartott kapcsolatát). István országát 1476 óta nem érte török támadás. Mátyásnak sokkal komolyabb problémákkal kellett szembenéznie, mivel valamennyi katolikus szomszédjával rossz viszonyban volt. Februárban a nyilván Velence által felbújtott Mehmed nem fogadta Mátyás és Ferdinánd (Ferrante) követeit. Úgy látszik, Velence egy „birodalmi fegyverszünetet” is előkészített III. Frigyes és Mehmed között.

[...] A di passati venne noticia qua como lo Imperatore haveva soy ambaxatori al grande Turcho et pracitchava paxe con luy. Hora questa Signoria e certificata como el prefato Imperatore ha concluso dicta pace et da al dicto Turcho ducati XVm al anno per essere sicuro luy et li paesi dalle incursioni et offerse tur-chesche.¹⁰

Augusztus 26-án Velence üzent Milánónak, hogy Bosznia térségben 30 000 török áll készenlétben Mátyás király megtámadására, és szeptember 1-jén Velence értesült róla, hogy az éppen a lengyel IV. Jagelló Kázmérral és a cseh II. Jagelló Ulászlóval sikerrel tárgyaló király fennhatósága alatt álló területek jelentős veszteségeket szenvedtek.

Velence és Milánó Mátyás és Ferdinánd (Ferrante) számításait egyaránt keresztülhúzta. A Mátyás és Frigyes közti vetélkedés ellenére a királyok, Mátyás és Ferdinánd állítólag márciusban hajlandó lett volna akár 300 000 dukátot felajánlani a császárnak a Sforzák elleni támogatásért cserébe. Mátyásnak csak az által sikerült elkerülnie a teljes elszigetelődést, hogy a Jagellókat megegyezésre kényszerítette. Ennek ellenére szembe kellett néznie a török támadással, amelynek lehetséges következményeit mérlegelve már szeptember óta katasztrófálisnak tekintettek.

Szerk.: *Főgel József, Juhász László, Iványi Béla*. IV. köt. Leipzig, 1941. Budapest, 1944/1945. 92–99., 124., 129. o.; *Jakob Unrest*: Österreichische Chronik. (Monumenta Germaniae Historica, Scriptorum Rerum Germanicarum, Nova Series, XI.) Kiad.: *Karl Grossman*. Weimar, 1957. 108. o.; *Alexandru Simon*: The Ottoman-Hungarian Crisis of 1484: Diplomacy and Warfare in Matthias Corvinus' Local and Regional Politics. In: Matthias and his Legacy. Cultural and Political Encounters between East and West. Szerk.: *Bárányi Attila, Györkös Attila*. Debrecen, 2009. 401–436. o. Ebben az összefüggésben valószínűbb, hogy a Valachia Magiore et Minore kifejezés jelentése Havasalföld és Moldva (a megszokott értelmezés szerint), mivel a „Habsburg nézőpont”, amely szerint Nagy Havasalföld azonos Munténiával (Kelet-Havasalföld), Kis Havasalföld pedig Olténia (Nyugat-Havasalföld), csak Mátyás halála után terjedt el. Erről a kérdéstről lásd még: *I-A. Pop*: Dalla Crociata alla pace: documenti veneziani riguardanti i rapporti tra le potenze cristiane e l'Impero Ottomano all'inizio del XVI secolo. In: Italia e l'Europa Centro-Orientale attraverso i secoli. Miscellanea di studi di storia politico-diplomatica, economica e dei rapporti cultural. Szerk.: *Cristian Luca, Gianluca Masi, Andrea Piccardi*. Venezia–Brăila, 2004. 95–108. o.; *Alexandru Simon*: Massimiliano I. Venezia e il problema ottomano (1493–1503). In: L'Europa Centro-Orientale e la Penisola italiana: quattro secoli di rapporti e influenze intercorsi tra Stati e civiltà (1300–1700). Szerk.: *Cristian Luca, Gianluca Masi*. Venezia–Brăila, 2007. 91–109. o.

¹⁰ Velencéből 1479. augusztus 22-én Milánóba küldött jelentés.

[...] Et ad cio le Vestre Excellentiae [Bianca és Lodovico il Moro Sforza] intendano ch'el dicto Turcho non perde tempo: quelle sa-no che in questi proximi giorni li signifirai la coreria che li Turchi havevano facto nel paese del re de Ungaria. Da novo avviso le Vestre Sublimita che dicta coreria, per quanto se sente qua, e stata delle magiore et delle piu crudele che habiano facto da dieci anni in qua, per che hanno transcorso prima tutta la Valachia Magiore et Minore et deinde una grande parte del paese del re de Ungari, dovi hanno facto tanto preda, che ultra li morti, che sono numero grandissimo, hanno menato via vinti milliar de anime, et piu; et che hanno morto quanti vechi et vechie et putti piccolini li sono venuti alle mani, in modo che, insieme alle bestie, li hanno morto, che sono vintimillia de paese, con tanto setore delli dicti homini et bestie morte, che non se li po praticare.

Item ha mandato questo anno settanta galee nel Mare Magio-re et ha expugnato uno castello che may piu haveva potuto ha-vere, in modo che tutto quello mare e hora in sua libera potesta [abban az esetben, ha valóban sor került a török támadásra, és az sikeres volt, ez az értesülés feltehetőleg a Porta 1478-as, a Krím-félszigeten végrehajtott fekete-tengeri manővereinek megakadályozására utal, melyek célja a terület török uralmának, valamint az Arany Horda kánja, a Mehmedhez hűséges Mengli Ghiray pozíciójának a megerősítése volt]. Et similiter [II. Mehmed] ha mandato uno figliolo con uno exercito assay grosso contra uno figliolo gia de Usono Cassano.¹¹

Kinizsi Pál Bánságból érkező csapatainak beavatkozása nélkül nemcsak az egy hónappal később lezajló kenyérmezei csata végződhetett volna vereséggel, hanem egy nagyobb következményekkel járó katasztrófa történt volna.¹²

Corvin János elismerése törvényes utódként

Mátyás 1479 végén hatalmas győzelmet aratott a kereszténység nevében, ami lehetővé tette számára, hogy a világ előtt hivatalosan elismerje törvénytelen fiát, Jánost. Az Aragóniai Beatrix-szal kötött házasság harmadik évében nyilvánvalóvá vált a király és bizalmasai számára, hogy Ferdinánd (Ferrante) lánya nem képes utóddal megajándékozni a királyt (a probléma 1482–1483-ban vált nyilvánossá egy újabb török–olasz–Habsburg–magyar krízis során, ami súlyosan meggyengítette Mátyás hatalmi pozícióját

---

¹¹ Velence, 1479. szeptember 8.

¹² Pl. ASM, A.D.S., Potenze estere, Venezia, cart. 368, fasc. 1, Gennaio, nn; fasc. 2, Febbraio, (január 10., 14., 23., 28., 31., február 22., 26.); fasc. 3, nn; fasc. 4, nn, fasc. 5, nn (március 9., 20., 21., április 5., 7., 26., május 5., 8.); cart. 369, fasc. 1, nn, fasc. 2, nn (augusztus 21., 26., szeptember 1., 8.). Cronica moldo-germană. In: Cronicile slavo-române din secolele XV–XVI publicate de Ioan Bogdan. Szerk.: P. P. Panaitescu. Bukarest, 1958. 33. o.; Alexandru Simon: The Costs and Benefits of Anti-Ottoman Warfare: The Case of Moldavia (1475–1477). *Revue Roumaine d'Histoire*, XLVIII. (2009.) 1–2. sz. 37–53. o.

Egyrészt, figyelembe véve Velence és Moldva viszonyát, valamint a Porta által a Fekete-tenger térségében követett általános politikai stratégiát, nem zárhatjuk ki annak a lehetőségét, hogy a török hajók megpróbáltak támadást intézni a Cetatea Albănál, a Dnyeszter torkolatánál, vagy a Dnyeper torkolatánál található Illice-nél lévő moldvai állások ellen 1479 nyarán. Ezzel a kérdéssel kapcsolatban lásd még: *Mustafa Ali Mehmet*: La politique ottomane à l'égard de la Moldavie et du Khanat de Crimée vers la fin du règne du sultan Mehmed II le Conquerant. *Revue Roumaine d'Histoire*, XIII. (1974.) 3. sz. 511–534. o.; *Ștefan Andreescu*: Moldavia's Pontic Policy: Stephen the Great and Illice Castle. *Il Mar Nero* (Róma), III. (1997–1998.) 179–187. o.

Másrészt nem hagyhatjuk figyelmen kívül, hogy Frigyes nem volt hajlandó még egy beiktatási ceremóniát végezni a Sforzák, mint a császári hűbérek számító Milánói Hercegség urai számára. Velence részben ezért próbálta a megkötött szövetségek ellenére megvásárolni Mátyás részleges semlegességét a Hercegség számára (1479. március–április). Mindazonáltal Mátyás nem állt kötélnek, és ismét csak a pénz vette át, mint ahogy az 1460-as években. Lásd még: *Fabio Cosin*: Il confine orientale d'Italia nella politica europea del XIV e XV secolo, II. Milan, 1937. 213–214., 231–232. o.

uralkodása hátralevő részére). Valószínűleg még aznap, október 21-én, amikor a diadal híre elért Budára, az ütközetet követő nyolcadik napon, egy nappal azelőtt, hogy hírül adta volna a pápának (a Frigyes és Velence ellen irányuló szokásos vádakkal együtt), Mátyás kibocsátotta első ismert olyan adománylevelét, melyben elismeri Corvin Jánost mint fiát Liptó hercegének és Vajdahunyad grófjának. Az elhatározás feltehetőleg már korábban megszületett a királyban, de a tény, hogy Mátyás nem volt tisztában azzal, pontosan milyen birtokokat adományoz, arra utal, hogy az oklevelet sietve fogalmazták (amely így nem mentes az elentmondásoktól). Mindazonáltal sem a csata, sem János herceggé és gróffá történő kinevezésének időpontját nem említik az oklevélben. Így a győzelem és az oklevél, amely a hatéves Jánost Erdély egyik jelentős méltóságának viselőjévé teszi meg, minden valószínűség szerint nem áll közvetlen kapcsolatban egymással, azokat a kedvező politikai helyzet kapcsolta össze.¹³

Ez a „adománylevel” valójában egy, a kolozsmonostori konvent számára eljuttatott királyi parancslevél volt, amely Jánost jelölte meg három, örökös nélkül meghalt nemesember birtokai jogos tulajdonosául, akiknek vagyona a törvények értelmében a királyra szállt. Mátyás nem akart túllépni uralkodói jogkörén, vagy saját helyzetét megnehezíteni, különösen mivel a III. Frigyesel kötött 1463-as szerződés értelmében a Hunyadiak csak abban az esetben tarthatták meg a magyar koronát, ha Mátyás törvényes fiú örökösrel rendelkezik. Ami a továbbiakat illeti, a nevezett birtokok adományozása teljesen jogszerűen történt, a korona országgyűlés által jóváhagyott joga alapján, és a valóságban is „megpecsételte” Corvin János helyzetét, valamint rangját Liptó hercegeként és Vajdahunyad grófjaként. Mátyásnak sikerült Beatrix beleegyezését is biztosítani (rendes körülmények között a királynőnek nem volt beleszólása ezekbe a kérdésekbe, amennyiben azok nem a saját birtokait érintették). Ugyanerről az egyetértésről tesznek említést 1482-ben is, amikor Mátyás fiának adományozta a Hunyadiak családi fészkehez tartozó földeket Hunyad megyében – még anyjának, Szilágyi Erzsébetnek a halála előtt, akinek Hunyadi János halála után kerültek a birtokába. 1479 óta hivatalosan János volt a király egyszülött örököse. Azonban, akárcsak a kenyérmezei csata esetében, a győzelem csupán átmenetinek bizonyult.¹⁴

---

¹³ Mátyás Corvin János számára kibocsátott adománylevelét (MOL, DL 27 714, 1479. október 21.) számos alkalommal idézték az 1890-es évek óta, ám tudomásunk szerint kritikai kiadása nem látott napvilágot azóta, hogy *Schönherr Gyula* minden további elemzés nélkül átírta: Hunyadi Corvin János 1473–1504. Budapest, 1894. (CD kiadása: Arcanum)

A III. Frigyes és Aragóniai Beatrix által a magyar trón várományosává előlépett János iránt tanúsított ellenséges érzületre lásd: *Karl Nehring*: Matthias Corvinus, Kaiser Friedrich III. und das Reich. Zum Hunyadisch-Habsburgischen Gegensatz im Donaauraum. München, 1989.² 1479-ben Mátyás feltehetőleg megszerezte Beatrix beleegyezését (melyet az 1482-es, János részére kiadott vajdahunyadi adománylevel(ek) szintén megemlít(ik): *I.-A. Pop*: Mărturii documentare privind domeniul Hunedoara la sfârșitul secolului al XV-lea. *Studia Universitatis Babeș-Bolyai. Series Historia*, XXXII. (1987.) 1–2. sz. 23–24. o.; (1482. április 8., július 12.) Mátyás hivatalos jelentése a győzelemről: MDE II. №. 267. 394–395. o. (Reprint: Actae et epistolae relationum Transylvaniae Hungariaeque cum Moldavia et Valachia. (Fontes Rerum Transsylvanicarum, IV, VI.) Szerk.: *Veress Endre*. I. köt. 1468–1540. Budapest, 1914. №. 30. 32–33. o.). Mindenesetre említést érdemel, hogy a hírek ugyanolyan gyorsan terjedtek, mint a törökkel az 1470-es években ezen a vidéken vívott másik két jelentős összecsapás. A moldvai vaslui (1475. január 10.) és valeda albá-i csata (1476. július 26.) esetében lásd: *Alexandru Șimon*: Ștefan cel Mare și Matia Corvin. O coexistență medievală. Cluj-Napoca, 2007. 281. o. (236. jegyzet) és 568–569. o. A Corvin János által kapott birtokokra lásd: Szolnok-Doboka vármegye monographiája. Szerk.: *Kádár József, Réthy László, Tagányi Károly*. I–VII. köt. Dés, 1900–1905.

¹⁴ Vajdahunyad és a Hunyadiak történetéről 1458 után lásd: *Iosif [József] Pataki*: Domeniul Hunedoarei

Mátyás tovább folytatta kényes erdélyi játékát. Az 1479-es adomány „megnevezett részei” a vajdaság északi felén helyezkedtek el, Doboka, Kükiüllő és Kolozs megye területén, ahonnan a két néhai nemes, Szentpáli Miklós és Zsuki János származott. I. István moldovai fejedelem 1397 körül ezen a területen kapott birtokot Zsigmond királytól, és később Mátyás is itt adományozott birtokot III. István moldovai fejedelemnek (1489). A későbbi időkben, így az 1467-es lázadás alkalmával a vidék magyar nemessége sok fejfájást okozott a magyar királynak. Mátyás a helyi befolyásos személyek és családok érdekeinek és bizonyos esetekben jogainak megsértését is kockáztatva kísérletet tett hatalmának kiterjesztésére szülővárosa, Kolozsvár vidékén. Ez a politikai kísérlet kétségtelenül kevésbé bizonytalan alapokon nyugodott, mint az 1479-es ütközet utáni, a Hunyadiakat és a szultánokat összekötő havasalföldi „vérrokonságra” építő tervei. Mindazonáltal az 1490-es események ismeretében megkockáztathatjuk, hogy Mátyás erdélyi törekvéseinél ez utóbbiak még mindig realiztikusabbak voltak.¹⁵

---

la începutul secolului al XVI-lea. Bukarest, 1976, XVIII–XX. o.; *Ioan Drăgan*: Nobilimea românească din Transilvania. 1440–1514. Bukarest, 2000. 232–233. o.; *Radu Lupescu*: Domeniul cetății Hunedoara în vremea Hunedoreștilor’. *Mediaevalia Transylvanica* (Szatmárnémeti-Kolozsvár), V–VI. (2001–2002.) 1–2. sz. 3–31. o. A Beatrix-szal kapcsolatos problémákra lásd: MDE III. 1480–1488. Budapest, 1877. №. 18. 23. o. (1483); №. 61. 74. o. (1486); *Bak János*: Queens as Scapegoats in Medieval Hungary, in *Queens and Queenship in Medieval Europe*. Szerk.: *Anne J. Duggan*. Woodbridge, 1997. 230–231. o. Mátyás kormányzati rendszerére és utódlására: *Karl Nehring*: Herrschaftstradition und Herrschaftslegitimität. Zur ungarischen Aussenpolitik in der Zweiten Hälfte des 15. Jahrhunderts. *Revue Roumaine d’Histoire*, XIII. (1974.) 3. sz. 463–472. o.; *András Kubinyi*: Die Staatsorganisation der Matthiaszeit. In: *Matthias Corvinus: die Regierung eines Königreichs in Ostmitteleuropa, 1458–1490*. Heme, 1999. 5–96. o.

¹⁵ A terület politikai hagyományairól lásd: *Süttő Szilárd*: Spuren einer vom niederen Adel ausgeübten Autonomie im Siebenbürgen des ausgehenden 14. Jahrhunderts. In: *A Century in the History of Transylvania. The Later Crusades, Humanism, Church Union and Social Mobility at the End of the Middle Ages*. (Mélanges d’Histoire Générale, Nouvelle Série, II, 1.) Szerk.: *I. Drăgan, I.-A. Pop, T. Sălăgean, Alexandru Simon*. Cluj-Napoca, 2008. 161–170.; *Tudor Sălăgean*: Contrat et révolte: traditions politiques dans le nord-ouest de la Transylvanie à la fin du règne de Sigismond de Luxembourg’. In: *uo*. 185–195. o.

A moldvai uralkodók erdélyi birtokaival kapcsolatban az 1390-es és az 1490-es évekre lásd: *Nicolae Edroiu*: An Aspect of the Political and Private Relations between Matthias Corvinus and Stephen the Great: The Transylvanian Estates of the Rulers of Moldavia. In: *Between Worlds, I. Stephen the Great, Matthias Corvinus and their Time*. (Mélanges d’Histoire Générale, I, 1.) Szerk.: *Kosztai László, Ovidiu Mureșan, Alexandru Simon*. Cluj-Napoca, 2007. 151–162. o.; *Alexandru Simon*: The Walachians in Ottoman-Hungarian Power Relations. *Acta Musei Napocensis*, XLVII–XLVIII. (2008–2009.) 2. sz. 199–218. o. Mátyás keleti politikájának kérdéseit illetően lásd: *Jakó Zsigmond*: Mátyás király erdélyi társadalom-politikájáról. *Korunk*, Új folyam, I. (1990.) 3. sz. 426–433. o.; *Uő*: A Farnasi Veres család. Az 1467. évi erdélyi lázadás kutatásához. In: *Emlékönyv Imreh István születésének nyolcvanadik évfordulójára*. Szerk.: *Kiss András, Kiss Kovács Gyöngy, Pózsony Ferenc*. Kolozsvár, 1999. 221–222. o.; *Alexandru Simon*: Antonio Bonfini’s Valachorum regulus: Matthias Corvinus, Transylvania and Stephen the Great’. In: *Between Worlds, I*. 205–224. o.

Buda, 1479. október 21.¹⁶

<Corvin> Mátyás, Magyarország és Csehország királya, elrendeli, hogy a kolozsmonostori (Cluj-Mănăştur, Abtsdorf) konvent helyezze birtokaiba <Corvin> Jánost, Liptó hercegét és Vajdahunyad grófját (illustrem Johannem ducem Liphoviensem et comitem de Hwnýad), mint az ő egyetlen fiát (unicum natum nostrum), és Aragóniai Beatrix királynő jóindulatú beleegyezésével és döntésével, mint Besenyő (Bessenýew, Valea Izvoarelor), Szentpál (Zenthpal, Sânpaul), Ugra (Ugra, Ogra), Gyulas (Gewres, Giulus) és a Küküllő megyei Lackod (Laczkod, Lăscud) birtokok egészének birtokosát, amelyek korábban Miklóshoz, Szentpáli Mihály fiához tartoztak (condam Nicolai, filii Michaelis de Zenthpal), továbbá mint a Doboka megyei Omboz (Omboz, Mureşenii de Câmpie) birtokosát, amely az elhunyt Jánoshoz, Zsuki Mihály fiához tartozott (quondam Johannis, filii Michaelis de Swk), és mint a néhai Wok Sandrin / Vuk Aleksandr (Sándor) (?) (condam Wok Sandrini) minden birtokának, birtokrészének és birtokokkal járó jogok összességének tulajdonosát, a Magyar Királyság és Erdély bármely megyéjében is legyenek megtalálhatóak. Ezen földek előző birtokosaik jogos utód nélküli halála útján kerültek a király tulajdonába a királyi háramlási jog alapján.

Mathias, Dei gracia, rex Hungarie, Bohemie etc., fidelibus nostris conventui ecclesie de Kolosmonastra, salutem et gratiam.

Cum nos./ qui ex suscepti regiminis officio et liberalitatis nostre largiflua habundancia cunctis de nobis benemeritis donativa largimur debemus tamen/ naturali affectu illi potissimum liberalitatem nostram regiam ostendere qui ex nostra propagacione vite sumpsit exordium sicut ergo/ affectione et instinctu naturali cogimur, ut illustrem Johannem, ducem Liphoviensem et comitem de Hwnýad, unicum natum nostrum, diligamus/ ita etiam volentes ipsum ex magna dileccionem qua illi tanquam nato nostro¹⁷ carissimo afficimur beneficio prosequi gracious/ totales porciones possessionarias condam Nicolai, filii Michaelis de Zenthpal in possessionibus¹⁸ Bessenýew, eadem Zenthpal ac Wgra./ Gewres et Laczkod vocatis, in de Kykellew, item totalem porcionem possessionariam quondam Johannis, filii Michaelis de Swk in possessione/ Omboz vocatam, in de Doboka comitatibus, preterea universas possessiones, porciones et quelibet iura possessionaria condam Wok/ Sandrini [!] in quibuscumque comitatibus prefati regni nostri Hungarie ac parcium Transsilvanarum existentis et habita, que per defectum/ seminis eorundem ad nostram maiestatem et sacram eiusdem regni nostri Hungarie coronam rite et legitime devoluta esse perhibentur./ simulcum cunctis suis utilitatibus et pertinentiis quibuslibet premissis sicut prefertur stantibus/ et se habentibus ex certa nostra sciencia et animo/ deliberato ac de consensu et beneplacita voluntate serenissime domine Beatrix regine, consortis nostre carissime, memorato Johanni/ duci, nato nostro suisque heredibus et posteritatibus univrsis, vigore aliarum litterarum nostrarum donacionalium superinde confectarum, in perpetuum/ contulerimus velimusque eundem in dominium eorundem per nostrum et vestrum homines legitime facere introduci. Fidelitati igitur vestre firmiter/ percipientes mandamus quatinus vestrem mittatis hominem pro testimonio

¹⁶ Lelőhelye: Magyar Országos Levéltár, Dl. 27 714. Eredeti, papír, a zárópecsét nyomai láthatóak a verzón.

¹⁷ A következő szó: *afficimur*, törölve.

¹⁸ A következő szó: *eadem* Z, törölve.

fidedignum quo presente Andreas Porkolab vel/ Stephanus Bordy aut Georgius Sýwlok de Sanczal sive Emericus Lewkes de Hederfaÿ vel Demetrius de Chykamemthery/ aut Benedictus Gybar de Lona vel Ladislaus Porkolab de Gewcz sive Johannes Desy de Iklod, aliis absentibus, homo noster./ ad facies prescriptarum porcionum possessionarium in dictis possessionibus Bessenyew, Zenthpal, Wgra, Gýwlas,¹⁹ Gewres, Laczkod/ et²⁰ Omboz vocatis habitatum, consequenterque universorum possessionum porcionumque et quorumlibet iurium possessionarium prefati condam/ Wok Santrini [!] ubivis existencium, vicinis et commetaneis earundem universis inibi legitime convocatis et presentibus accedendo, introducat/ prefatum Johannem duces in dominium eorundem, statuatque eadem eidem premissis nostre donacionis titulo perpetuo possidenda./ si non fuerit contradictum; contradictores vero, si qui fuerint, evocet eosdem contra annotatum Johannem duces ad terminum competentem./ nostram personalem in presenciam, rationem contradiccionis eorum reddituros. Et posthec huiusmodi introduccionis et statucionis/ seriem cum contradictorum et evocatorum, si qui fuerint, vicinorumque et commetaneorum qui premissis statucioni intererunt nominibus terminoque/ assignato, ut fuerit expediendum, dicte nostre personali presencie fideliter rescribatis.

Datum Bude, in festo Undecim/ Milium Virginum, anno Domini millesimo quadringentesimo septuagesimo nono, regnorum nostrorum Hungarie etc. anno vigesimo secundo, Bohemie vero undecimo.

---

¹⁹ Birtok, amely csak ebben a felsorolásban szerepel, a forrás elején található listáról hiányzik.

²⁰ A következő szótag: *ho*, törölve.